

Kontrollkäik Politsei- ja Piirivalveameti Lääne prefektuuri korrakaitsebüroo arestimaja Paide ja Rapla kambritesse

(1) 11.12.2012 viisid õiguskantsleri nõunikud läbi etteteatamata kontrollkäigud Politsei- ja Piirivalveameti Lääne prefektuuri korrakaitsebüroo arestimaja Paide ja Rapla kambritesse (edaspidi vastavalt Paide kamber ja Rapla kamber).

Nii Paide kui ka Rapla kamber on Politsei- ja Piirivalveameti Lääne prefektuuri struktuuriüksused, mis teenindavad kogu Lääne prefektuuri tööpiirkonda¹. Varasemalt on õiguskantsler kontrollinud Paide kambrit kahel korral (12.06.2008 ja 28.06.2010) ja Rapla kambrit samuti kahel korral (10.07.2008 ja 30.06.2009).

Mõlemas kontrollitud politseihoones viibivad kriminaalmenetluses vahistatud isikud (sh süüdimõistetud isikud, kelle suhtes käib uus kriminaalmenetlus), arestialused, kriminaalmenetluses kahtlustatavana kinnipeetavad isikud, väärteomenetluse raames kinnipeetavad isikud ning kainenemisele toimetatud isikud. Kontrollkäigu ajal viibis Paide kambris 4 isikut, kes kõik kandsid eelvangistust, ning Rapla kambris 5 isikut, kellest 3 olid eelvangistuses ja 2 arestialused.

Paide kambris on 17 kohta (7 kambrit) kinnipeetutele² ning lisaks 2 kainestuskambrit. Rapla kambris on kinnipeetutele 16 kohta (7 kambrit) ning lisaks üks kainestuskamber. Kainestuskambrites keegi kontrollkäigu ajal kummaski politseihoones ei viibinud.

Mõlema politseihoone kambrite keskmine täituvus oli ametnike hinnangul 2012. aasta 11 kuu jooksul ca 30-40%. Arestimaja töö arvestuse raamatu kohaselt viibib kinnipeetu Rapla kambris korraga keskmiselt 30 päeva ja Paide kambris mõnevõrra kauem – 45-50 päeva. Rapla ja Paide kambris 2012. aasta jooksul kinnipeetud isikutest enamus kõneles emakeelena eesti keelt.

Mõlemas kontrollitud politseihoones on lisaks eriliigilistele kambritele ka ametnike tööruumid, menetlustoiminguteks ja kokkusaamisteks kasutatavad ruumid (Raplas 3 menetlustuba ja 1 kokkusaamiste ruum ning Paides 2 menetlustuba ja 1 kokkusaamiste ruum), kinnipeetute pesemisruum, jalutushoov ja köök. Videojälgimine on korraldatud Rapla kambril kõikides kinnipidamiskambrites (kontrollkäigu ajal kahes kambris oli süsteem katki) ja osades üldkasutatavates ruumides. Paide kambris oli videovalve kainestuskambris ja kambriloki koridoris.

Nii Paide kui ka Rapla kambris puudub tervishoiutöötaja, kes osutaks kinnipeetutele tervishoiuteenuseid ja sh dokumenteeriks kinnipeetute tervisesesundi kinnipidamiskohta saabumisel. Kinnipeetute esmase ravivajaduse tagab kiirabi. Ametnikud küsitlevad kinnipeetut vastuvõtmisel mh tema tervisesesundi osas ning täidavad vastava protokoll.

Kinnipeetute toitlustamine on korraldatud eraõigusliku toitlustusettevõtte kaudu ja kinnipeetutele on tagatud söök kolm korda päevas (hommikusöögiks tee ning sai või leib).

¹Siseministri 31.08.2012 määrus nr 9 "Politsei- ja Piirivalveameti põhimäärus" § 17 lg 4 sätestab, et Lääne prefektuuri tööpiirkond on Hiiu, Järva, Lääne, Pärnu, Rapla ja Saare maakond. Prefektuuri tööpiirkond hõlmab nimetatud maakondades asuvate linnade ja valdadega piirnevad territoriaal- ja sisemerd, nendes asuvaid saari ning majandusvööndit.

²Käesolevas kirjas on kasutatud mõistet „kinnipeetu“ siseministri 27.09.2011 määruse nr 21 „Arestimaja sisekorraeeskiri“ § 3 tähenduses.

Mõlema politseihoone kinnipidamistingimused vastavad üldjoontes õigusaktides sätestatud nõuetele, kambrid on puhtad ja piisava õhuringlusega ning varustatud aknaga. Paide kambris renoveeriti 2012. aastal kinnipeetute dušširuum. Politsei- ja Piirivalveamet on soetanud kinnipeetutele uue voodipesu ning tagatud on tasuta esmased hügieenivahendid. Lisaks on mõlemas politseihoones viibivatele kinnipeetutele võimaldatud võrdlemisi mõistlikul hulgal raamatuid, eestikeelsed ajalehed ning võimalus kasutada kambris isiklikku raadiot³ või televiisorit.

Kambrite personal koosneb politseiametnikest ja politseiteenistuses mitteolevatest töötajatest (spetsialistid).

(2) Kontrollkäikudel kontrollis õiguskantsler, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusametuse funktsiooni, kuidas on tagatud inimeste põhiõigused ja -vabadused.

(3) Kontrollkäigu raames küsitleti kahte kinnipeetut Rapla ja kahte Paide kambris. Kõikide kinnipeetute poolt toodi positiivse asjaoluna esile ametnike mõistlikku suhtumist kinnipeetutesse, kuid samas nimetati ühise negatiivse joonena puudulikke võimalusi kambris mõtestatult aega sisustada. Näiteks väitis üks kinnipeetu, et võimalusel oleks ta valmis osalema arestimaja heakorra eest hoolitsemisel (jalutushoovi lumest koristamisel). Olmetingimustest peeti kinnipeetute poolt kõige kriitilisemaks pesemisvõimaluste kasutamise sagedust – leiti, et üks kord nädalas isikliku hügieeni eest hoolitsemist on vähe.

Kontrolliti mõlema politseihoone kambreid ja teisi kambribloki ruume (sh dušširuumi ja ametnike tööruume). Samuti kontrolliti kontrollkäigul kambris viibinud kinnipeetute isiklikke toimeid.

Mõlemas kontrollitud politseihoones nähtus kinnipeetute isiklikest toimeid, et kinnipeetule tutvustatakse tema õigusi ja kohustusi vastuvõtmisel ning kinnipeetule antakse kambrisse kaasa lühike kirjalik ülevaade olulisematest õigustest ja kohustustest. Kõnealune asjaolu leidis kinnitust kinnipeetutega läbiviidud vestlustel. Samuti nähtus toimeid, et kinnipeetute lähedasi on isiku asukohast teavitatud kas kambris töötava ametniku või kriminaalpolitseiniku poolt (vastav märke isiku kinnipidamise protokollis). Põhimõttelisi ja olulisi eksimusi kinnipeetute isiklike toimeid vormistamisel ei leitud. Õiguskantsleri hinnangul on tegemist tõsise edasimineku, võrreldes eelmistel kontrollkäikudel tuvastatuga.⁴

Pistelisel kontrolliti arestimaja töö arvestuse raamatuid ja kainenuskambrites 2012.aastal viibinud isikute kohta koostatud dokumente (joo beseisundis isiku kainenemisele toimetamise protokollid ajavahemikus 03.01.2012-09.12.2012). Vesteldi ametnikega.

³Mõlemas kambris on kinnipeetutel võimalus isikliku raadio puudumisel kasutada kambris Politsei- ja Piirivalveametile kuuluvat raadiot.

⁴Varasemalt on õiguskantsler kontrollkäigu kokkuvõttes Lääne prefektuuri ametnike tähelepanu juhtinud puudustele kinnipeetuga seotud dokumentides. Nt õiguskantsleri 24.07.2009 kiri nr 7-7/091137/0904347.

(4) Politseiametnike arv Paide ja Rapla kambris ning õiguste tagamine

Mõlemas kontrollitud politseihoones töid kohal viibinud ametnikud välja, et kinnipeetutele õiguskorras ettenähtud õiguste ja samas ka kambrite julgeoleku tagamise suurimaks probleemiks on ametnike nappus.

Konkreetsemalt selgus vestlusest Rapla ja Paide kambri ametnikega ning kinnipeetutega, et ametnike vähesuse tõttu ei ole võimalik viia kinnipeetuid nädalavahetusel neile kehtiva õigusega ettenähtud igapäevasele jalutuskäigule. Samuti tingib olemasolevate ametnike suur töökoormus näiteks selle, et pesemisvõimalust ei tagata isikutele sagedamini kui kord nädalas (seejuures tuleb arvestada, et mõlema kambri keskmine täituvus on suhteliselt madal).

Ametnikud leidsid, et nii Rapla kui ka Paide kambris on juurde vaja ühte politseiametnikku, kellel on õigus vajadusel kasutada julgeoleku tagamiseks vahetat sundi. Teenistujale vastavat õigust õiguskorras ei tulene. Täiendava politseiametniku puudumine on eriti tuntav puhkuste ajal ja mõne kambris töötava politseiametniku haigestumise korral. Ametnikud töid suure probleemina välja päästesündmuse lahendamise võimekuse puudumise.

Politsei- ja Piirivalveameti arstimajade kambrite julgeoleku teemal pöördus õiguskantsler 2012. aastal siseministri poole, et viimane koostöös politseiga astuks samme kambrite julgeoleku tõstmiseks.⁵ Õiguskantsler on varasemalt puudutanud arestimaja kambrites töötavate ametnike probleemi mitme kontrollkäigu kokkuvõttes⁶, sh eelmises Paide kambri kontrollkäigu kokkuvõttes⁷. Jalutamisevõimaluse tagamist kajastas õiguskantsler oma 12.06.2008 kontrollkäigu kokkuvõttes Politsei- ja Piirivalveameti Lõuna Prefektuuri korrakaitsebüroo arestimaja Tartu kambrisse.⁸ Pesemisvõimaluse tagamist on õiguskantsler käsitlenud näiteks Politsei- ja Piirivalveameti Ida Prefektuuri korrakaitsebüroo arestimaja Jõhvi kambri kontrollkäigu kokkuvõttes.⁹ Seetõttu ei pea õiguskantsler vajalikuks siinkohal uuesti korrata asjakohast õiguslikku põhjendust kõnealuste õiguste tagamiseks.

Õiguskantslerile teadaolevalt on varasemalt Politsei- ja Piirivalveametis viljeletud praktikad, mille kohaselt täitmata ametikohad koondatakse. Tuleb tõdeda, et kuigi ametikohtade arvu määramisel on peadirektoril lai kaalutusõigus, peab ametikohtade vähendamisel või puuduva isikkoosseisu korral säilima suutlikkus korrektselt täita õigusaktidest tulenevaid kohustusi. Töötajate nappuse tõttu ei tohi kannatada kinnipeetute põhiõiguste ja -vabaduste tagamine arestimajas.

Sarnaselt teistele arestimajadele, väljendub ka Paide ja Rapla kambris ametnike nappus eriti tõsiselt öisel ajal, mil kambreid valvab vaid üks spetsialist. Spetsialistile politseiametniku ülesandeid panna ning oodata nende korrektset täitmist ilma erialase väljaõppeta ja õiguskorras tulenevate volitusteta on lubamatu. Ühe spetsialistist ametnikuga ei suudeta igas võimalikus ja tõenäolises olukorras tagada kambrite piisavat julgeolekut. Nt öisel ajal kinnipeetavate omavaheliste konfliktide või tuleõnnetuse korral, põgenemiskatsete puhul jms on tekkinud kriisisituatsiooni lahendamisel tegutsemise operatiivsus äärmiselt olulisel kohal. Nii ei pruugi tööl oleval ametnikul olla aega lisajõudude kutsumiseks, kuigi olukorra

⁵Õiguskantsleri 26.07.2012 kiri nr 7-7/120340/1203508.

⁶Nt õiguskantsleri 15.01.2009 kiri nr 7-7/0900027/0900225 ja õiguskantsleri 20.06.2007 kiri nr 7-7/070589/0704426.

⁷Õiguskantsleri 15.07.2008 kiri nr 7-4/080871/0805046.

⁸Õiguskantsleri 10.07.2008 kiri nr 7-7/080613/0804954.

⁹Õiguskantsleri 10.06.2009 kiri nr 7-4/090496/090367.

lahendamine nõuaks enamate ametnike kohest tegevust. Meeles tuleb aga pidada, et riigil lasub põhiseadusest tulenev üldine kaitsekohustus, mis on eriti tajutav juhul, kui isik on avaliku võimu poolt kinnipeetud ja avaliku võimu järelevalve all.

Õiguskantsler mõistab, et mõnel juhul on vakantse ametikoha olemasolul selle täitmine politseiametnikuga keeruline, eriti arestimajas,¹⁰ kuid sellest hoolimata, tuleb isikutele tagada neile õiguskorras ettenähtud õigused. Lisaks kambri julgeolekule ka õigus viibida igal päeval (sh nädalavahetusel) vähemalt üks tund värskes õhus ning arvestades Paide ja Rapla kambri madalat täituvust, on õiguskantsler seisukohal, et pesemisvõimalusi tuleks pakkuda kinnipeetutele rohkem kui üks kord nädalas. Viimastki aitaks teostada lisaametniku leidmine, mis vähendaks olemasolevate töökoormust.

Õiguskantsler teeb Politsei- ja Piirivalveametile ettepaneku leida võimalusi Paide ja Rapla kambris kinnipeetutele õiguskorras sätestatud õiguste tagamiseks, läbi täiendavate ametnike töölevõtmise või olemasoleva töökorralduse muutmise.

(5) Kokkuvõtteks

Kontrollkäigu tulemusel teeb õiguskantsler isikute põhiõiguste tagamiseks ühe ettepaneku Politsei- ja Piirivalveametile.

¹⁰Politsei- ja Piirivalveameti ajakiri „Radar“, nr 14, lk 34-38.